

Ganzen- en zwanentellingen in 1996/97: een vooruitblik

■ De aankomst van de eerste (Gauwe) ganzen is inmiddels een feit. Een nieuw seizoen ganzen- en zwanentellingen staat voor de deur. Het komende seizoen is het vijfde waarin binnen de nieuwe opzet wordt geteld. In deze bijdrage een overzicht van recente ontwikkelingen binnen de monitoring van ganzen en zwanen.

Winter 1995/96

De afgelopen winter zal veel ganzen- en zwanentellers nog lang heugen. Na een reeks slappe winters op een rij, beleefde Nederland (en de rest van NW-Europa) in 1995/96 weer eens een heuse strenge winter. Lage temperaturen en een soms snijdende wind maakten het tellen niet altijd even plezierig. Vooral in het tweede deel van de winter deed het weer z'n invloed gelden op de aanwezige ganzen en zwanen in ons land.

Van veel plaatsen kwamen berichten over ongewoon grote concentraties, terwijl andere gebieden daarentegen vrijwel geheel werden verlaten. Sommige terreinen die normaal nooit ganzen of zwanen herbergen (o.a. verschillende plaatsen in Drenthe en de Achterhoek), bleken nu ook in trek.

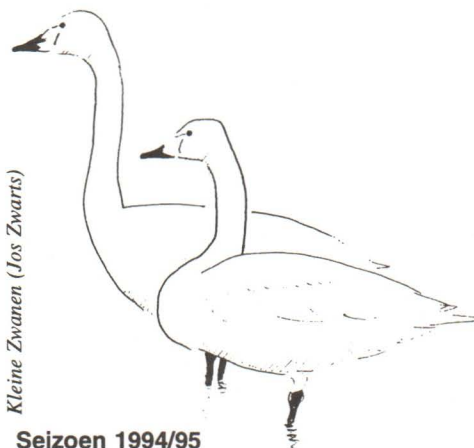
De tellers meldten eveneens grote aantallen Wilde Zwanen, Toendra- en Taigarietganzen, soorten die gewoonlijk bij aanhoudende koude in grotere aantallen naar Nederland komen dan in reguliere winters, al leken de aantallen vergeleken met de strenge winters in het midden van de jaren tachtig wel op een wat lager nivo te liggen. Verschillende soorten bleven bovendien erg lang hangen (o.a. grote aantallen Brandganzen tot ver in april). De inzameling en verwerking van de telgegevens is nog in volle

gang (reeds alle formulieren ingestuurd?!), zodat het nog niet mogelijk is de verhalen om te zetten in cijfermateriaal waarmee de aantallen en verspreiding in beeld kan worden gebracht. Wordt vervolgd dus.

Iets meer duidelijkheid is er over één van de andere opmerkelijke bijverschijnselen van de winter: de influx van Witbuitrotganzen. Oproepen in SOVON-nieuws, resultaten van de reguliere tellingen en gegevens uit het BSP-niet broedvogel project leverden tot nu toe 288 waarnemingen op, waarbij in totaal 4650 individuen waren betrokken. Uiteraard gaan in dit aantal de nodige dubbeltellingen schuil. Een voorzichtige schatting van de aanwezige aantallen komt uit op minimaal 500 exemplaren. Hiermee worden voorgaande invasies ruim overtroffen. Fred Cottaar e.a. zullen deze influx t.z.t. documenteren middels een artikel in Limosa. Elders in deze bijdrage alvast een voorproefje.



Knobbelzwaan (Ep van Hijum)



Kleine Zwanen (Jos Zwarts)

Seizoen 1994/95

De SOVON Ganzen en Zwanenwerkgroep heeft in de afgelopen zomer gewerkt aan het voltooien van de rapportage over het seizoen 1994/95. Het resultaat van deze actie valt binnenkort bij de tellers in de bus. In grote lijnen was het voorkomen van ganzen en zwanen in 1994/95 vergelijkbaar met 1993/94. Tabel 1 geeft een overzicht van de seizoensmaxima. Spectaculair zijn vooral de 156.000 Gauwe Ganzen die in november 1995 werden geteld. Een dergelijk aantal is nog nooit eerder in Nederland waargenomen. Kennelijk viel de telling precies in de doortrekkie van deze soort (waarvan normaliter rond half november al een deel is gevlogen naar Spanje). De overwinteringsgebieden in Spanje kregen bovendien na jaren droogte weer eens flink wat nattigheid te verwerken. Opmerkelijk waren verder de aantallen overwinterende Kleine Zwanen (19.000 in januari). Geen wonder dan ook dat aan de overzijde van de Noordzee melding werd gemaakt van uitzonderlijk lage aantallen. Veel vogels zagen kennelijk geen noodzaak naar Engeland te verhuizen en de overstroomde uiterwaarden in het Nederlandse rivierengebied bleken bovendien erg in trek.

Tabel 1. Seizoensmaxima van ganzen en zwanen in 1993/94 en 1994/95. Bronnen: SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep 1995: Ganzen- en zwanentellingen in Nederland in 1993/94, SOVON monitoring-rapport 1995/02 & idem 1996: Ganzen- en zwanentellingen in Nederland in 1994/95, SOVON monitoringrapport 1996/04.

	1993/94	1994/95
Knobbelzwaan	13.287	16.692
Kleine Zwaan	18.600	19.399
Wilde Zwaan	1.202	1.386
Rietganzen (Toendra & Taiga)	43.473	43.784
Taigarietganzen	571	793
Kleine Rietganzen	33.874	26.292
Kolganzen	483.339	458.404
Gauwe Ganzen	96.638	155.859
Brandganzen	188.761	187.264
Rotganzen	116.888	116.443

Ganzen en zwanenpleisterplaatsen

Binnen het ganzen- en zwanenproject wordt niet alleen aandacht besteed aan de organisatie en verwerking van de lopende tellingen. In opdracht van het Ministerie van LNV wordt gewerkt aan een overzichtsrapportage van de Nederlandse ganzen- en zwanenpleisterplaatsen. Sinds het overzicht van Leo van den Bergh uit 1985 (IBN rapport 85/16) is er veel veranderd in de aantallen en verspreiding van ganzen en zwanen. De voorname internationale positie van Nederland voor

ganzen en zwanen en de voortdurend oplaaiende discussies over het beleid t.a.v. bijvoorbeeld jacht en schade aan grasland en akkerbouwgewassen, maken een dergelijk overzicht nog steeds actueel. Niet in de laatste plaats is de publicatie ook bedoeld voor al diegenen die in de afgelopen jaren hun steentje hebben bijgedragen aan het vele telwerk. Voor het overzicht zijn de tellingen vanaf 1985/86 tot en met 1993/94 bewerkt en nader geanalyseerd. Er zijn ruim 100 gebieden geselecteerd waarvan het

voorkomen van ganzen en zwanen uitgebreid zal worden gedocumenteerd. In het kader van dit project zal in Limosa later dit seizoen tevens een overzichtsrapportage verschijnen van de aantallen ganzen en zwanen in Nederland tussen 1990/91 en 1994/95.

Kees Koffijberg

Brandganzen
(Ep van Hījum)



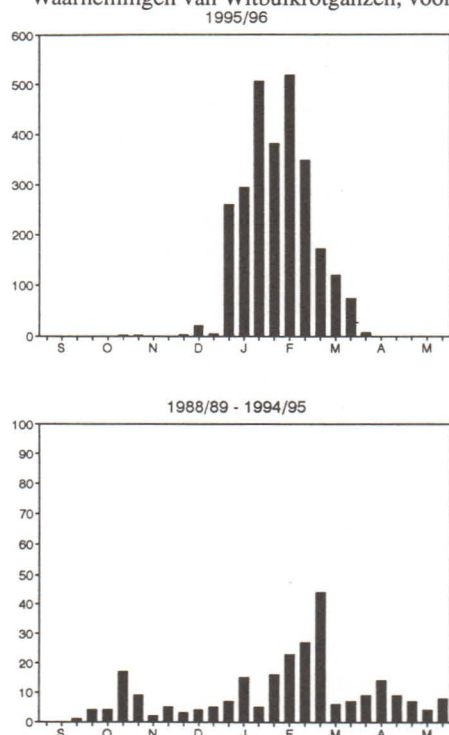
Witbuikrotganzen in het seizoen 1995/96

Eén van de in het oog springende verschijnselen van het afgelopen winterseizoen was de invasie van Witbuikrotganzen *Branta bernicla hrota*. Deze ondersoort (populatie ruim 5000 vogels) broedt voornamelijk op Spitsbergen en overwintert normaal gesproken in Denemarken (Jutland) en NO-Engeland (Lindisfarne, Northumberland). Het verschijnen van grotere aantallen Witbuikrotganzen in Nederland tijdens strenge winters is overigens niet nieuw: eerder werden invasies opgemerkt in 1978/79, 1981/82, 1984/85 en 1986/87. In geen van deze seizoenen werden echter de aantallen gehaald zoals die in het afgelopen seizoen te zien waren.

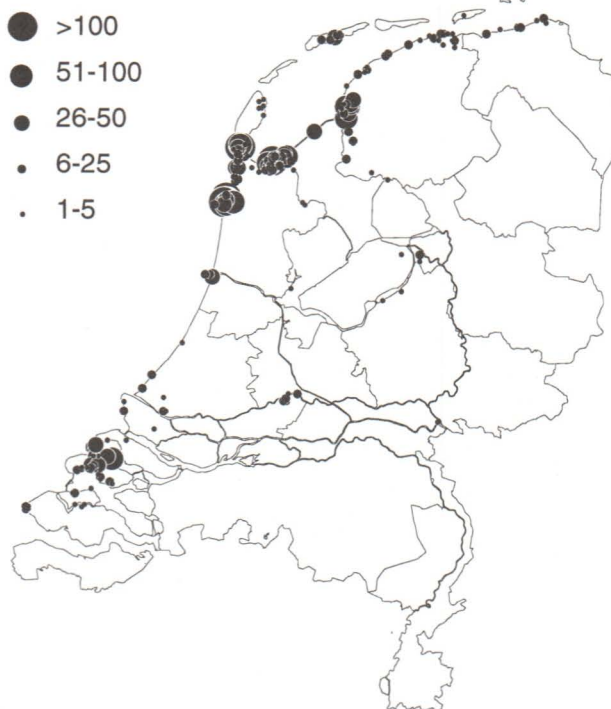
De eerste vogel werd gemeld op 28 oktober op Wieringen. In november en december druppelden nog wat kleine groepjes na, maar begin januari verschenen op meerdere plaatsen grotere groepen. In de loop van de maand nam het aantal snel toe en eind januari werden verspreid over het land al meer dan 500 vogels geteld. Vooral in de Kop van Noord-Holland zaten veel vogels, met grote concentraties (tot rond de 100 vogels) bij Den Helder, op Wieringen en bij Camperduin. Buiten deze kerngebieden werden veel waarnemingen gedaan in NW-Friesland, Zuid-Holland en Zeeland (Grevelingen, Schouwen). In februari leek het in Nederland aanwezige aantal nog iets verder toe te nemen. In de belangrijke gebieden werden nu opmerkelijke groepen waargenomen, zoals 300 bij Den Helder en 176 bij Camperduin. Opvallend in deze periode was ook de frequentie waarin waarnemingen werden gedaan langs de Fries-Groningse kust en in het binnenland. Zelfs tot in de voortuin van het SOVON kantoor (Ooijpolder) werden Witbuikrotganzen opgemerkt. In de loop van maart vertrokken de meeste vogels.

Het hierboven geschetste overzicht is nog verre van volledig. In de komende maanden zullen dan ook nog verwoede pogingen worden gedaan het bestand met waarnemingen verder aan te vullen. Bovendien zijn op verschillende plaatsen individueel gekleurde vogels afgelezen. Een nadere analyse van het materiaal zal leren in hoeverre er bijvoorbeeld uitwisseling is geweest tussen de verschillende plaatsen. Pas dan zal ook de volledige omvang van de influx duidelijk worden.

Waarnemingen van Witbuikrotganzen, voor zover nog niet via andere projecten doorgesluisd, blijven welkom.



Figuur 1. Aantal waargenomen Witbuikrotganzen per decade, 1995/96 (voorlopige aantallen, dubbeltellingen zoveel mogelijk buiten beschouwing gelaten). Ter vergelijking zijn onder de aantallen uit de seizoenen 1988/89 tot en met 1994/95 (BSP-niet broedvogels) gegeven.



Figuur 2. Verspreiding van Witbuikrotganzen in 1995/96 (voorlopig overzicht). Weergegeven zijn de maxima per locatie.

Landelijke telling van Kievit, Goudplevier en Wulp in oktober en november 1996

In de vorige SOVON-Nieuws is al melding gemaakt van een gezamenlijk initiatief van de Nederlandse Steltloperwerkgroep (NSWG) en SOVON om drie steltlopers landdekkend te tellen.

In november 1993, 1994 en 1995 heeft de NSWG een landelijke telling georganiseerd om een integraal overzicht te krijgen van aantallen en verspreiding van steltlopers die in het najaar in gras- of bouwlanden van Nederland verblijven. De nadruk lag op Kievit, Goudplevier en Wulp, waarvoor het agrarisch gebied van groot belang is. In 1993 en 1994 werd een belangrijk deel van Nederland geteld, in 1995 slechts een beperkt deel. Om meerdere redenen is het niet gelukt om landelijk een goed beeld te krijgen van de aantallen in het najaar. In 1993 viel de vorst vroegtijdig in, waardoor veel steltlopers wegtrokken en in alle jaren werden niet alle regio's voldoende geteld. In tabel 1 zijn de resultaten samengevat van 1993 en 1994. Hoewel beide tellingen onvolledig waren, bedroegen de maximale getelde aantallen in de jaren 1993 en 1994 toch nog 92.000 Goudplevieren, 485.000 Kieviten en 20.000 Wulpen. Deze aantallen zijn c. 25 % van de Europese kievitpopulatie en resp. 5 en 6 % van de Europese populatie van Goudplevier en Wulp (Rose & Scott 1994).

In tabel 2 is aangegeven welk oppervlakte-aandeel per provincie in beide jaren geteld werd. Beide tellingen waren niet alleen verre van volledig, maar het niet getelde deel was bovendien zo groot en zo ongelijk ver-

Tabel 2. Aandeel getelde oppervlakte per provincie in november 1993 en 1994 (naar Gerritsen 1994; Tanger 1995; van der Winden 1996).

	% geteld in	
	1993	1994
Friesland	44	0
Groningen	0	45
Drenthe	11	22
Overijssel	90	97
Gelderland	87	90
Noord-Holland	98	90
Zuid-Holland	54	54
Flevopolder	83	33
Utrecht	58	67
Noord-Brabant	13	5
Zeeland	90	15
Limburg	8	8
Totaal	52	45

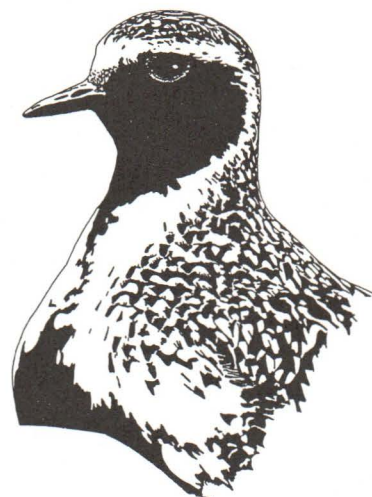
deeld dat het welhaast onmogelijk was om een schatting te maken van de werkelijk aanwezige aantallen van de drie soorten.

Een nieuwe telling

De NSWG heeft in samenwerking met SOVON het initiatief genomen om een nieuwe landdekkende steltloper telling in de herfst van 1996 te organiseren.

Zo'n telling biedt bijv. de mogelijkheid te onderzoeken wat er met de Goudplevier aan de hand is. Er zijn

Goudplevier (Michel Klemann)

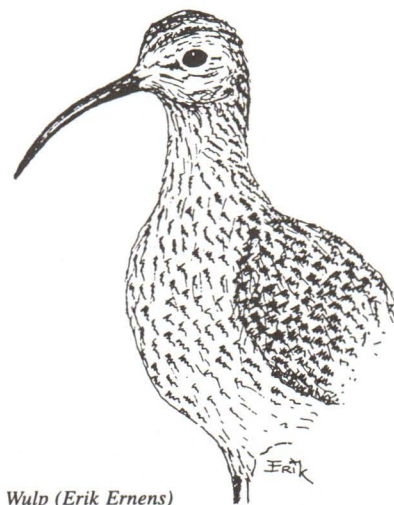


duidelijke aanwijzingen dat de hoge aantallen Goudplevieren die in de jaren zeventig landelijk geteld werden (400.000) thans niet meer gehaald worden. Dit wordt bevestigd door tellingen in Noord-Holland, waar tegenwoordig in de meeste jaren 25-30 % van de aantallen van medio jaren zeventig geteld worden (Tanger 1995). Een nieuwe volledige telling kan inzicht geven in de werkelijke omvang van de achteruitgang en in de ligging van thans belangrijke pleisterplaatsen.

Van Kieviten en Wulpen is in Nederland nog nooit een volledige najaarstelling uitgevoerd. Steltlopers in graslanden krijgen veel aandacht in de broedperiode (weidevogels). Ook buiten de broedperiode zijn de Nederlandse graslanden (en bouwlanden) echter van groot belang voor een aantal soorten. Veranderingen in grondgebruik zullen hun invloed hebben op deze soorten qua voorkomen in nazomer en herfst. De geplande tellingen kunnen bijdragen tot inzicht in het belang van deze gebieden.

Tabel 1. Getelde aantallen Kieviten, Goudplevieren en Wulpen in november 1993 en 1994 per provincie (naar Gerritsen 1994, Tanger 1995, van der Winden 1996, SOVON ongepubl.). n.g. = niet geteld.

	november 1993			november 1994		
	Goudpl.	Kievit	Wulp	Goudpl.	Kievit	Wulp
Friesland	2608	5509	4602	n.g.	n.g.	n.g.
Groningen	n.g.	n.g.	n.g.	17232	28180	678
Drenthe	12	41	12	914	3688	63
Overijssel	2583	10068	308	4003	33858	522
Gelderland	2410	143661	2273	3323	120123	2387
N-Holland	21000	41500	7400	36762	152114	8124
Z-Holland	11103	47504	2241	25740	53595	2080
Flevopold.	2682	13078	0	2590	7980	0
Utrecht	1533	21065	340	1243	54813	719
N-Brabant	370	40918	18	26	12050	0
Zeeland	15858	37279	3380	404	13260	542
Limburg	0	4451	2	0	5601	2
Totaal	60.159	365.074	20.576	92.237	485.262	15.117



Wulp (Erik Ernens)